

játszik rá: megvillant egy foltot, egy színt, s várja, hogy az olvasóban is megrezdüljön valami ezen apró nyomra. Nem ábrázolja, inkább emlékezetbe idézi a képeket.

Nem politikai regény ez a könyv, még akkor sem, ha a megszólaló hang politikai állásfoglalása egyértelmű. Vagyis mégiscsak politikai abban az értelemben, hogy itt, a Kárpát-medencében végső soron a hatalom apró játékaik színtere minden, s a hatalom igazi arcát Kelet-Európában mindig a politika mutatta fel. De mégsem politikai. Mert lehet ugyan ilyen jelentéssíkon is értelmezni a rendszerváltásról szóló mondatokat: „Legbölcsebb belátni: nem jött be a dolog. Be is jött meg nem is jött be, mondjuk. Valamennyi bejött, de nem sok”, de sokkal inkább szólnak e szavak arról a várakozásról, amely e nemzet lelkében él, talán századok óta már, hogy kellene végre történnie valaminek, ami egyértelműen jó irányba tereli az eseményeket, a történéseket. Egy forradalom, egy rendszerváltás, egy őszi délután, egy felismerés, egy gondolat, egy kép, egy mondat – mindegy, csak végre el kellene indulni együtt a jó irányba.

Persze melyik a jó irány? A könyvben a szerző szomorú felismerése: a legtöbben a jó irányt szeretnék ráerőltetni másokra, s ettől azután már keserű lesz a legjobb kezdeményezés, szürke vagy éppen kietlen az ismerős tájék vagy akár az egykori is-

meretség, barátság. E regénytérben egy nagy, nyüzsgő pályaudvar közepén állunk, számtalan jelenet, történet, hang és fény között, s közben megpróbáljuk eltalálni, hogyan is lehetne kiválasztani a jó irányt, a megfelelő sínpart. Mert mindnyájunknak el kell indulnia egyszer, arra, amerre a sínek viszik. Am addig még jó nézelődni itt, ebben a hatalmas térben, ahol egymásra torlódik a régmúlt, a közelmúlt és a jelen, ahol színek, hangok, illatok és gondolatok kavarnak régi és új arcokkal, egy letűnő világ egyik utolsó lenyomatával.

THIMÁR ATTILA

*(Helikon Kiadó, Budapest, 2005,
708 oldal, 3990 Ft)*

TATYJANA TOLSZTAJA:

Kssz!

„Benedikt olykor kérdezgette a mamuskáját: mi a csudától lett a Robbanás? De ő sem tudta igazán. Azt mondja, addig játszottak az emberek az ÓTOMBOMBÁ-val, hogy aztán ez lett belőle.”

Már a csernobili katasztrófa elvégezte a maga pusztítását. Mivé válna évezredek civilizációnk egy még nagyobb, egyetemesebb vész, esetleg atomháború hatására? E kérdést sokan feltették már, de prózá-

ban eddig kevesen válaszoltak. Az orosz író 2000-ben megjelent regényét számos kritikus illette „az orosz élet enciklopédiája” elismeréssel, Puskin *Anyeginje* mellé helyezve az orosz irodalmi kánonban. Szerkezete – a mű harminchárom fejezetének névadója az egyházi szláv ábécé harminchárom betűje *asztól izsicáig* –, páratlan nyelvi tarkasága és szövevényes utalásrendszere valóban a vállalkozás átfogó jellegét érzékelteti: szellemi örökségünk számbavételére tesz kísérletet, ironikus módon épp egy primitív létállapotba visszazuhanó társadalom prizmáján keresztül.

A regény antiutópia, amely Zamjatyin, Platonov és Nabokov műveinek nyomát követi, mitikus-archaizáló motívumival és gyakran nevetető, groteszk elemeivel azonban egyúttal a műfaj paródiáját is nyújtja. Az egykori Moszkva romjain a

Robbanás után kétszáz évvel létrejött világban genetikai káosz uralkodik, az embereket az atavisztikus farkincától kezdve a kakastaréjon át a térdükön kibúvó orrlikakig különféle színben, számban és méretben megjelenő „csudás fityfiritty”, azaz „Következmény” sújtja. A társadalmi hierarchia alját a trojkák elé fogott négy lábú korcok alkotják, őket követik a pógárok és a hivatalokat betöltő mirzák, csúcsán pedig

a Legnagyobb Mirza áll: a paradoxon kedvéért törpe Fjodor Kuzmics, a kerék feltalálásának és számátalan irodalmi alkotás szerzőségének bitorlója, a város aktuális névadója. Világképüket a babonákba, ráolvasásokba vetett hit és animisztikus képzeletük szülöttjétől, az erdőben élő, panaszosan üvöltő *küsztől* való félelem határozza meg – innen a regény címe is (Кысь), amely a magyar fordításban némiképp megváltozott. Életük fő támasza az egér: húsát eszik, zsírával világítanak, bőréből ruhát varrnak, fizetőeszközként használják. Elvont gondolkodásra képtelenek, s

bár – kifecamítva ugyan – átvették a robbanást túlélő Régentiek szavait, azokat is az anyagi-testi lét szintjén értelmezik. Erre a sorsra jutnak a fából faragott bálványként tisztelt „puskin” sorai is: „Élet, egérmotózásod / Mért izgat úgy, mondd, miért?”

A 19. századi költő, Apollon Grigorjev szállóigévé vált kijelentésének – „Puskin a mindenünk” – „az egér a mindenünk”-ké transzformálódása korunk egyik nagy problémáját, az irodalom és tágabb értelemben a művészet elposványosodását, hétköznapivá válását veti föl. Érdeemes megemlítenünk, hogy ugyanezt a kérdést tárgyalja Tolstaja *A négyzet* című esszéjében, amely valóságos vádirat Malevics *Fekete négyzet* –

felhér alapon című festménye mint a művészet hanyatlásának elindítója ellen. Bár az esszé a regénynél egy évvel későbbi keltezésű, nem lehet véletlen, hogy a *Kész* első ízben négyzet alakú könyv formájában jelent meg, amelynek baljós, fekete borítójáról csupán a név, a cím és a Kreml körvonalai merednek ránk felé.

Mindemellett a *Kész* az oroszok múltjának és jelenének szatirikus krónikája is: a Dolgos Gunyhó, a szanitéceket szállító Vörös Szán, a „szabadosok” gyógyítása vagy a „réginyomású” könyvek betiltása mind szimbolikus erejűek, a hősök degradálódott nyelve pedig egyesek szerint a kilencvenes évek Oroszországát átitató, „elfajzott” újoroszszargon könyörtelen bírálata.

Halad-e a világ előre, vagy hagyja, hogy a „civilizáció bármely gyümölcse gyilkos bumeráנגgá” váljon kezében? A regény, válasz helyett, szokatlan kimenetelű kivégzési jelenettel zárul. Hát ezt meg hogy értjük? „А понимай как знаешь!”, magyarul: „Értsd, ahogy tudod!” Vésünk eszünkbe a máglyahalált túlélő, éppen a mennybe tartó fűtő utolsó mondatát, és értjük, ahogy tudjuk.

JUHÁSZ KATALIN

(Fordította M. Nagy Miklós, *Ulpus-ház* Kiadó, Budapest, 2004, 307 oldal, 3480 Ft)

KÁLNAY ADÉL:

Háborús történet

„Inter arma silent Musae.” A második világháborút követő hat évtizedben – a korban, melyben a világbéke egyre gyöngyülő illúziója, reménytelen reménye tartotta pályáján a kollektív emberi akaratot – nyolcvanmilliónál is több ember halt meg különböző háborús konfliktusokban.

Az isteneitől mind távolabbra sodródó ember a legáthatóbb, leg-hatalmasabb, az égigérő „múzsacsönd” megteremtője lett.

Lehet-e egyáltalán bátorságunk teremtésről beszélni a háborúval, a történelem e blaszfémiajával kapcsolatban? Mi történik, amikor a kozmosz ismét káosszá lesz, amikor újra a sötét vizek fölé kényszerül a száműzött isteni lélek? Épülhet-e az ember a totális rombolás idején?

Kálnay Adél regénye valóban háborús történet. Meghatározott időben (az első világháborúban), meghatározott történelmi kontextusban, ismert és ismerhető helyszíneken (pl. Galíciában) gördülnek eseményei, és mégis érezzük, hogy inkább szól a háborúk természetrajzáról, semmint az író által választott eseményről és korról. A háború történetét olvashatjuk benne, egy háború krónikája helyett.

A könyv szereplői korántsem hősök a szó hagyományos értelmében. A *Háborús történet* fiatal kato-